ÁRA: 7,5 LEJ

XII. évfolyam, 84. szám

2009 JANUÁR /1

Közgazdász Fórum

Forum Economic
RMKT
Economist's Forum

RMKT 2009

Kiadja a Romániai Magyar Közgazdász Társaság

A Romániai Magyar Közgazdász Társaság és a Babeş–Bolyai Tudományegyetem
Közgazdaság- és Gazdálkodástudományi Kara magyar tagozatának közös szakmai közlönye

ISSN 1582-1986
CNCSIS 755-2007 (B+)

A tartalomból

3. **Somai József**
Az 1948-as évi államosítások emlékezete

13. **Nagy Benedek**
Tivai Nagy Imre életművéből (1849–1931)

21. **Avornicului Mihály**
Workflow menedzsment adatfolyamhálókkal

31. **Somai József**
A romániai magyar folyóiratok és kiadók akkreditálásának helyzete

43. **Csomafáy Ferenc**
Új kihívások a gazdasági életben

KÖZGAZDÁSZ FÓRUM
Forum Economic
Economist's Forum

Tartalomjegyzék

SOMAI JÓZSEF
Az 1948-as évi államosítások emlékezete – A felekezeti iskolák államosításának 60. évfordulójára **3**

NAGY BENEDEK
Tivai Nagy Imre életművéből (1849–1931) **13**

AVORNICULUI MIHÁLY
Workflow menedzsment adatfolyamhálókkal **21**

SOMAI JÓZSEF
A romániai magyar folyóiratok és kiadók akkreditálásának helyzete **31**

CSOMAFÁY FERENC
Új kihívások a gazdasági életben **43**

PÁSZTOR CSABA
Újdonságok a gazdasági és pénzügyi jogszabályozásban – LXVII. rész **47**

Fontosabb gazdasági események **51**

Hírek **57**

A lap tartalmának román és angol nyelvű kivonata és tartalomjegyzéke **59**

Az 1948-as évi államosítások emlékezete
– A felekezeti iskolák államosításának 60. évfordulójára –

SOMAI JÓZSEF

Emlékezés

A Marosvásárhelyi Református Kollégium V. osztályos, 16 éves tanulója voltam 1948 nyarán, augusztus végén, amikor felvételire hívtak az iskolába, annak ellenére, hogy az előző évben már felvételiztünk az iskola felső tagozatára. Kiderült, hogy több iskola is megszűnik, úgymint a Katolikus Fiú Főgimnázium, a Református Kollégium, mindkettő Marosvásárhelyről, egy erzsébetvárosi felekezeti iskola és mások. Annak rendje-módja szerint felvételiztünk is sikeresen, 44-en a százvalahányból.

A sokkoló élmények ősszel kezdődtek, az iskolakezdés alkalmával. Az iskolánkban a régi Református Kollégium felirat helyett a kapu felett az fogadott, hogy Josif Rangheț 2. sz. Fiúlíceum, természetesen románul is feliratozva. Először azt hittük, hogy még egy új iskola költözött az épületünkbe, azonban szomorúságunkra rövidesen kiderült, hogy mostantól így hívják a régi iskolánkat. Fogalmunk sem volt, hogy ki is valójában az a Iosif Rangheț, de hamarosan megtudtuk, hogy egy „fontos” kommunista munkásvezér, és a több mint 400 éves iskolánknak mostantól, csak mert így találta ki a csúcsra kapaszkodó munkáshatalom, viselnie kellett ezt a nevet. Ez az iskolanév később társadalmi konfliktusok eredője lett, amit csak a marosvásárhelyi iskolaháború (1990. március 19.) alkalmából tudatosíthattunk. Hogyan? Sikerült ugyan 1957-ben Bolyai névre keresztelni az iskolát, azonban annak az volt az ára, hogy a régi fiúlíceum nemcsak koedukációs (fiú-lány) vegyes iskolává vált, hanem el kellett fogadni a román osztályok létét is. Az 1989-es rendszerváltás után a többszázados magyar anyanyelvű oktatás visszaállításának az igénye vezetett a marosvásárhelyi fekete márciushoz, a vérremenő iskolaháborúhoz, amely életekbe és neves írónk szemébe került.

Az első osztályfőnöki órán is furcsa dolgokat kellett tudomásul vennünk: Az új osztályfőnökünk váratlan híreket és regulát közölt velünk: mostantól nem köszönünk úgy, hogy „Békesség Istentől!”, hanem csak úgy, hogy „Jó napot kívánok”. A tanár urak ezután nem urak, a tanár urak ezután elvtársak, tehát úgy köszönünk, hogy „Jó napot, tanár elvtárs”. Hétfő reggeli közös ima nincs (már a szószék sincs a díszteremben, mert leszerelték), hanem egyenesen megyünk az ebédlőbe és nem a „konviktusba”, ahogy eddig neveztük, sőt nem az internátusban lakunk, hanem a bentlakásban, és a „lustra” botot is felejtsük el, a szilencium pedig tanulási idő. A latin és német nyelvtanulás a múlté, mert az egyik ósdi, lejárt nyelv, a másik a fasiszták nyelve, az angolról szó sem esett, mert az az imperialisták nyelve. Mostantól a „baráti” orosz nyelv lesz a kötelező. Három évig tanultuk az oroszt sajnos anélkül, hogy valójában elsajátítottuk volna, hogy legalább egy idegen nyelvet ismerjünk,

mivel nem más, mint az orosz fogságból hazatért történelemtanár tanította; a latint el kellett felednünk, pedig akkor Cicerót már szabadon fordítottuk.

Ezek a formainak tűnő változások (és még sok ehhez hasonló) akkor látszólag egyszerűen csak furcsa dolgok voltak számunkra, de csak később tudatosult a változások hátterének valósága s vált a szemünkben katasztrófává.

Tudjuk, hogy a katasztrófa fogalma inkább természeti csapást idéz tudatunkban, de a társadalmi nagy viharok is hoznak katasztrófát, megsemmisülést, néha súlyosabbakat, mint a természetiek. Az akkori munkáshatalom megszüntette a hitéletre való iskolai nevelést, és az azt szolgáló egyház minden vagyonát elvette. A hit és hitetlenség harcában, az erőszak fegyverével élve, a hitetlenség győzött, s a hitetlenség a hatalmi erők kedvezményezettje lett. Ezt a katasztrófát idézték elő az 1948-as tanügyi és egyházi törvények, amelyek egyfelől megfosztották a történelmi egyházakat iskoláiktól, azok vagyonával együtt, másfelől felszámolták a hit-erkölcsre támaszkodó tudásszerzés többszázados forrását.

Előzmények

A kommunista rezsim kiépítésének egyik állomása volt az egyházi iskolák államosítása, azonban az ezzel kapcsolatos törvényeket más, hasonlóképpen a hatalomtól kierőszakolt események és törvénykezési sorozat előzték meg. Erről a politikai környezetről most csak említést tudunk tenni, amely az 1948-as évet sötét időszakká tette.

Az 1944. szeptember 12-én Moszkvában megkötött szovjet–román fegyverszüneti szerződés több szakasza érintette Erdélyt. A 4. szakasz szerint a román kormány és főparancsnokság kötelezi magát, hogy együttműködik a szovjet főparancsnoksággal a háborús bűnökkel vádolt személyek letartóztatásában és bíróság elé állításában. Ennek a szerződésnek következménye az 1945-ben megjelenő „Utasítás az Ellenséges Javak Megyei Hivatalának létesítésére és közreműködésére" vonatkozó rendelete volt, és a köztudatban CASBI név alatt lett ismert (*Hivatalos Közlöny* 1945. február 101-i szám). Ennek nyomán elrendelték a magyar állampolgárságú, a megelőző időszakban Romániában tartózkodó természetes személyek, magyar állampolgárságú vagy magyarországi tőkeérdekeltségek (mint jogi személyek) és az úgynevezett „vélelmezett ellenségek" javainak elkobzását. A „vélelmezett ellenség" ürügyén Romániában körülbelül 30 000 olyan magyarnak foglalták le házát (a benne lévőkkel), kertjét, földjét, üzemét, akik a front elől menekültek, vagy 1944. szeptembere 12-én külföldön tartózkodtak. Ezekenkívül a magyar intézmények helyiségeit, épületeit, a magyar állam tulajdonát képező üzemeket, bankokat, gyárakat is lefoglalták. Ez a rendelet Magyarország és Románia között több tárgyalást tett szükségessé, de valójában a CASBI vagyonok legnagyobb része román tulajdonba ment át.

Közben a békeszerződések eredményeképp kialakult a keleti blokk. 1947. június 2-án szovjet direktívák jelentek meg a kommunizmus kiterjesztésére a csatlós államokban. A KGB-Moszkva direktívák azt is jegyzik, hogy: Különösen figyelni kell az

egyházakat. A kulturális-nevelői tevékenységet úgy kell irányítani, hogy ezek ellen antipátiát generáljon. Megfigyelés alatt kell tartani az egyházi nyomdákat, levéltáraikat, a prédikációikat, énekeiket, a vallási nevelést, sőt még a temetési szertartásokat is.

A király elűzése és a népi demokratikusnak nevezett állam kikiáltása (1997. dec. 30.), majd az új Alkotmány (114-es törvény, 1948. április 14.), amely valójában a szovjet típusú alkotmány hazai alkalmazása volt, megteremtette a kedvező feltételeket a szovjet struktúrájú rendszer, a kommunista rezsim politikai, gazdasági és kulturális térhódításására. Ez az Alkotmány előírja többek között az állami oktatás egyetemességét és az egyházi oktatás megszüntetését. Az egyháziak megrökönyödve vették tudomásul az új alkotmányi rendelkezést, de nem akartak hinni az alkalmazásában. Ez az Alkotmány sikeresen szovjet típusúra formálta az állam belső berendezkedését. Többek között a 22-es cikkely kimondja azt, hogy a tanuláshoz való jogot az állam biztosítja mindenki számára, valamint a 27-es cikkely azt is előírja, hogy egyház vagy vallási felekezet ez évtől kezdődően nem tarthat fenn általános oktatási intézményeket. Ezzel az alkotmányos szabállyal tulajdonképpen törvényen kívül helyeződött az egyházi oktatás, és habár még sokan reménykedtek egyházi körökben, hogy ez nem is lehet igaz, később sajnos mégis bizonyossá vált, hogy valójában a hatalomnak az a célja, hogy a kommunista elveknek megfelelően szűnjön meg az egyházi nevelés iskolai formája.

A továbbiakban olyan törvények látnak napvilágot, amelyek totális támadást jelentenek a tulajdon minden formájára, így:

– 1948. február 3-án megjelenik a bankok fuzionáltatásáról vagy felszámolásáról szóló törvény, mely kimondja az összes bankszerű üzleti tevékenységet folytató társaság, cég hivatalból való törlését. A törölt társaságnak 20 napon belül kérnie kell az újbóli bejegyzését. Azoknak a pénzintézeteknek, melyeknek az újbóli bejegyzését elutasítják, május 1-jével kezdetét veszi a kényszerfelszámolása;

– 1948. június 11-én törvény születik a nagyipar, a bányászat, a biztosító- és a szállító vállalatok államosításáról, amelyet a törvény szigora kíséretében rövid időn belül meg is valósítanak;

– 1948. július 18-án a román állam visszavonja, hatálytalanítja az 1928-ban a Vatikánnal kötött Konkordátumot, és átveszi a katolikus egyház feletti rendelkezési jogot. A katolikus egyház elszigeteltségét növelte az a tény, hogy Románia egyoldalúan felmondta a Szentszékkel kötött konkordátumot, így az egyetemes katolikus egyháznak nem maradt elvi beleszólása abba, hogy mi fog történni az erdélyrészi egyházközségekkel;

– A minisztertanács július 31-én határozatban (1176. számú kormányrendelet) elrendeli az egyházi iskolák vagyonának felleltározását. Ezt elősegítette az a tény, hogy az illetékes hatóságok már júliusban megkeresték az iskolákért felelős személyeket, és felszólították őket leltár készítésére, illetve az elkészült leltár átadására. Egyes helyeken a tanügyi kiküldöttekkel együtt megjelentek a közigazgatás, valamint

a politikai pártok képviselői, rendőri közegek kíséretében. Előfordult, hogy a leltárbizottságok, semmit sem kímélve, a rendek és a nővérek magántulajdonát képező tárgyak, felszerelések, ruhaneműk és élelmiszerkészletek is lefoglalták, és állami tulajdonná változtatták azokat. Úgyszintén ezeknek a leltáraknak az alapján az állam tulajdonába kerültek az iskolákhoz tartozó lakások, melyet a mindenkori tanító, illetve kántor használt. A leltár olyan ingó javakra is vonatkozott, mint az orgonák, szemléltetőeszközök, bútorok, tehát mindenre, ami az oktatást, a felekezeti iskolák működését szolgálta. A kiküldöttek általában nyomatékosan utaltak arra, hogy a legkisebb ellenállásra igénybe veszik a karhatalmat.

Ezzel már nagyjából el is hárult minden akadály a felekezeti iskolák államosítása útjából. 1948 nyarán a terep már elő volt készítve a tanügyi reform meghirdetésére és gyakorlatba ültetésére. A demokrácia már régóta csak formális volt, az ellenzék vezetői, akik szavukat felemelhették volna, vagy már börtönben ültek, vagy el voltak szigetelve. Az egyházak tekintélye is nagymértékben megtört, és bár nyílt, általános tömegterrorról ekkor még nem lehetett beszélni, a félelem mégis általánossá vált. Az 1948-as év elejétől minden terv szerint működött. Napirenden volt az iskolai könyvtárak ideológiai könyvekkel történő ellátása, valamint a tanárok politikai nevelését célzó munkájának elősegítése a pártaktivisták irányítása alatt. A februári hangzatos kommunista propaganda arról szólt, hogy bármilyen vallástól függetlenül le kell leplezni a reakciót, de főképp a vallásos szekták esetében még nagyobb kell legyen a figyelem. Napirenden volt a tankönyvek átvizsgálása, a könyvtárak „megtisztítása".

A felekezeti iskolák államosításának végrehajtása

1948. augusztus 3-án (ezt a napot ma fekete betűkkel jegyezzük) két törvényerejű rendelet látott napvilágot, amely teljesen kiszorította az egyházakat a közoktatásból, kifosztotta vagyonából, megteremtette a szovjet típusú iskolastruktúrát, és megvalósította a kimondottan állami intézményekké való átalakítását.

A 175. sz. „tanügyi reform"-törvény (*Monitorul Oficial*, Part I, no. 177*,* August 3*,* 1948, amely valójában törvényerőre emelt rendelet volt) első szakaszában kijelenti, hogy: mindenki számára létrejön a közoktatás egységes struktúrája, kizárólag az állam szervezésében. A törvényerejű rendelet kijelenti, hogy a közoktatás világi. A törvény rögzíti az oktatás céljait, amely a szovjet típusú iskolastruktúra szerint fog működni.

Valójában a XXXV. cikkelye alapozza meg a felekezeti iskolák kisajátítását, mert könyörtelenül kimondja, hogy: az összes egyházi és magániskola állami iskolává válik.

Annak érdekében, hogy megelőzzenek minden ellenállást, a XXXVII. cikely szerint 5–10 évi kényszermunkára és vagyonuk elkobzására ítélik azokat, akik meghiúsítják vagy meg próbálják hiúsítani ezt rendeletet. Tudjuk, hogy ezt a cikkelyt alkalmazták is, mert több ellenállónak valójában a szabadságába került az ellenkezés.

A 176-os törvény (*Monitorul Oficial*, Part I, no. 177*,* August 3*,* 1948, ez is törvényerőre emelt minisztertanácsi rendelet), amelyet ugyanaznap hoztak, mint az előző 175-öst (1948.08.03), nyilván az előző törvény előírása alapján, államosítja az összes egyházi iskolát minden vagyonával együtt. A törvény első bekezdése szerint: „Az állami közoktatás jó megszervezése és működése, valamint a tanügy demokratizálásának és kibővítésének érdekében mindazok az ingó és ingatlan javak, amelyek az egyházak, kongregációk, vallási közösségek, magántársulatok, általában ha magán, fizikai vagy jogi személyek birtokában voltak és a közoktatásügyi törvény 35. paragrafusa értelmében az állam tulajdonába átment iskolák szolgálatában állottak, *az állam tulajdonába mennek*, és a Közoktatásügyi Minisztérium veszi kezelésbe."

Ennek a törvénynek a hatálya alá esnek azok a javak, amelyek 1948. január 1-ig az iskolák, internátusok, tanulóotthonok, étkezdék működtetését, fenntartását, támogatását szolgálták, valamint azok is, amelyeket ugyanezen célból szereztek be. A törvény negyedik bekezdése értelmében pedig „feloszlik minden olyan testület, melynek célja magániskolák szervezése és működtetése volt".

A két törvénynek (175-ös és 176-os) operatív alkalmazásával gyakorlatilag törvényen kívül helyeződtek a felekezeti és magániskolák, melyeknek az államosítása villámgyorsan meg is történt. A bentlakással és más, az oktatást elősegítő ingó és ingatlannal rendelkező vagyonokra az állam rátette a kezét. Ezek a törvények azonnal életbe léptek, és a végrehajtását ettől a naptól kezdve senki és semmi nem tudta megakadályozni, mert már ebben az időben nem létezett olyan erő Romániában.

A törvények alkalmazásának következtében az eddigi 134 magyar elméleti líceumból csupán 19 maradt meg. Sok erdélyi helységből eltűnik az elméleti középfokú oktatás, mint például: Máramarosszigetről, Gyulafehérvárról, Nagykárolyból, Nagyszalontáról. Régi elismert humán gimnáziumok egy részéből szakközépiskolák lesznek, mint például a nagyszalontai Arany János Gimnázium, amelynek helyén mezőgazdasági szaklíceum nyílik magyar tagozattal, Nagybányán pedig a régi elméleti líceum helyébe vegyipari líceum alakult.

Az államosított felekezeti iskolák és és az azokhoz tatozó vagyonaik jegyzéke megtalálható megyénként felsorolva a 176-os törvény mellékletében (*Monitorul Oficial,* Partea I, nr. 177 din 03/08/1948). Ez a jegyzék híven tükrözi a magyar történelmi egyházak elleni végzetes támadást.

Ezeknek a törvényeknek a romboló hatását tetézte az 1948. augusztus 4-én megjelent 177. számú „vallási kultusz"-törvény is. A jogszabály 1. cikkelye formailag ugyan kijelenti, hogy „a vallásszabadság biztosítva van" az országban, de ezt is valójában durván korlátozzák. Így például a 22. cikkely kimondja, hogy: egy egyházmegyének legalább 750 000 híve kell legyen, és ha ezt a létszámot az egyházmegye nem éri el, csak főesperesség lehet belőle. Ezentúl törvényes jog szerint a kultuszminiszter minden vallási, kulturális, nevelési és humanitárius döntést, rendeletet és parancsot semmissé tehet, ha azok „az állam rendjét veszélyeztetik" (sicc!). Hivata-

losan egyik felekezet sem tarthat fenn a továbbiakban kapcsolatokat külföldi felekezetekkel, intézményekkel, személyekkel, pásztorlevelet és körlevelet pedig csak a vallásügyi miniszter engedélyével lehet közölni.

A 176-os törvény mellékletének számszerű elemzéséből kitűnik, hogy országos viszonylatban számban, de vagyonértékben is legtöbbet a református egyház veszített, azonban az összes többi történelmi egyház is oktatási intézmények nélkül maradtak.

Ha részleteiben megfigyeljük az államosított iskolák és vagyonuk elkobzásának etnikai megosztását, világossá válik, hogy Romániában a nagy vesztesek az erdélyi magyar kisebbséghez tartozó egyházak voltak, s felmerülhet a gyanú, hogy valójában ez volt az egész sürgős törvénykezésnek az indítóoka.

Következmények

A törvény mellékletében szereplő államosított felekezeti intézmények etnikai megoszlása az alábbi:[1]

Összesen az államosított felekezeti iskolák száma: 1611.

Államosított magyar felekezeti iskolák száma: református 531, római katolikus 486, unitárius 34, tehát összesen = 1051. Ez a szám az összes államosított felekezeti iskola 65,23%-át tette ki.

Az államosított evangélikus felekezeti iskolák száma 266, ez százalékban kifejezve 6,51%.

Államosított román felekezeti iskolák száma: 141 ortodox, 17 görög katolikus, összesen = 158 államosított iskola, tehát az összes államosított felekezeti román iskola számaránya 9,8%, azaz a nem román etnikumú államosított felekezeti iskolák számaránya 91,2%-ot tesz ki. Figyelembe véve a többi etnikumok helyzetét is: izraelita: 124, azaz 7,69%; örmény 2, azaz 0,12%; német 2, azaz 0,12%; bolgár 2, azaz 0,12%; mohamedán 2, azaz 0,12%; moszlim 1, azaz 0,06%; szerb 1, azaz 0,06%; cseh 1, azaz 0,06%; neoprotestáns 1, azaz 0,06%.

Teljesen világos, hogy a felekezeti iskolák államosításának legnagyobb vesztesei a kisebbségi etnikumok és ezek között is az erdélyi magyar egyházak voltak.

Ha területi megosztásban vizsgáljuk a kérdést, a különbség a magyar kisebbségi és többségi területek között még ékesszólóbban mutatja ki, hogy a nagy vesztesek az erdélyi magyar kisebbségi egyházak voltak.

Ha összehasonlítunk egy erdélyi szórványmegyét (1. Kolozs megye), egy tömbmagyar megyét (2. Csík megye) és a Kárpátokon túli megyék helyzetét (3), még egyértelműbb a fenti következtetés:

(1) Tehát Kolozs (szórvány) vármegyében összesen 88 felekezeti iskolát államosítottak, amelyből a magyar államosított felekezeti intézményeknek a száma 71 (19 vá-

[1] Itt megjegyezzük, hogy utólag még államosítás alá kerültek olyan intézmények is, amelyek nem szerepeltek a mellékletben, de mivel a törvény II. paragrafusa kimondja, hogy a törvény hatályába tartoznak azok a felekezeti vagyonok is, amelyek nem szerepelnek a mellékletben, azokat is államosítottnak nyilvánították, amelyek később kerülnek nyilvántartásba, és később valójában ezek is szaporították az állam tulajdonába átment vagyonok számát.

rosi iskola plusz 9 otthon, kantin, kollégium plusz 43 falusi iskola). Ez az összes Kolozs megyei felekezeti iskola 80,6%-át teszi ki, tekintettel arra, hogy összesen 15 román iskola, otthon és kantin, azaz 17,04% és 2 zsidó iskola, azaz 2,27% volt államosított.

(2) Csík vármegyében az államosított iskolák száma összesen 48 iskola és internátus, melyek mind magyar anyanyelvű iskolák voltak (azaz 100%-ig magyar iskolák), mivel más etnikumú iskola ebben a megyében nem volt.

(3) A Kárpátokon túli helyzet azt igazolja, hogy az ortodox felekezeti iskolarendszer kis létszámú volt, különösen a Kárpátokon túl, a „regáti" területeken. Ugyanott találunk egy olyan megyét is, ahol egyetlen egy iskolát sem államosítottak, mert nem is volt mit (Tulcea). Szintén a Kárpátokon túl öt megyében, több felekezeti iskola nem lévén, megyénként csupán egy-egy iskolát (Arges, Teleorman, Rm-Sărat, Fălciu, Severin), a többi megyében 2–12 iskolát államosíthattak.[2]

Ebben az időben független sajtó vagy közvélemény már nincs. A megfélemlítés erős, nincs hatékony ellenállás. Az egyházak nem tudtak megfelelő választ adni az eseményekre, hiszen saját sajtóval nem rendelkeztek, a hatalom által ellenőrzött sajtó és a cenzúra pedig nem biztosította mindenki számára a szabad véleménynyilvánítás jogát.

A fentebb elemzett törvények minden ötlete és tartalma a Román Kommunista Párt Központi Bizottsága ülésein született és fogalmazódott meg. A Nagy Nemzetgyűlés csupán formai feladatot teljesített, általában egyöntetű szavazással hagyta jóvá mindazt, amit a kommunista párt előterjesztett, azzal a céllal, hogy törvényi keretekbe öntve a kitervelt retorzió alkalmazást nyerhessen a gyakorlatban.

Az 1948-as egyházellenes törvényekkel szembeni tiltakozások megrendítették ugyan a PMR központi bizottsága bürójának tagjait, azonban egy őszi gyűlésük sztenogramjából kitűnik, hogy semmiképp sincs visszalépés a felekezeti oktatási intézmények államosítása ügyében, mert nem ismerhetik el, hogy az egyházba és egyháziakba tudatosan döftek kést, de mivel a szovjet minta alapján az ateista koncepciót tűzték zászlaikra, akár erőszakos cselekedettel is véghezviszik a döntéseiket. Ennek szellemében Teoari és Moghioros a Párt központi Bizottságának titkársági ülésén **(**1948. november 25.) javasolják az egyházfők és mindazok letartóztatását, akik akadályokat görgetnek a törvény alkalmazásával szemben, név szerint a görög katolikus püspökök közül Hossut, Afteniet és Bălant küldjék kolostorba, Rusut meg Suciut ítéljék börtönbüntetésre (különben tudjuk, hogy ez meg is történt).

Ugyanez a pártfórum határozott arról, hogy Răutu (központi bizottsági titkár és ideológus) sürgősen készítsen egy vezércikket az ügy ideologizálása érdekében, Moghioros pedig írjon egy utasítást a pártaktivisták számára, hogy tegyék gördülékenyebbé a törvények alkalmazását és erősítsék meg pártvonalon a tanügyminisztériumot és az egész ágazatát, tekintettel arra, hogy nem tettek eleget a törvény szellemének gyakorlatba ültetésére. Maga Gh. Dej bűnbaknak (ţap ispăşitor) a kis-

[2] Csupán Iasi megyében 15 iskolát államosítottak, a fővárost nem adatoltuk, mivel nincs mihez hasonlítani, azonban a fenti globális adatok azt is tartalmazzák.

polgárságot tekinti, mert képviselőik akadályozzák a párt utasításainak végrehajtását, tehát a hibásakat szigorúan meg kell büntetni.

Arra a tényre, hogy az egyházak és híveik sohasem tudták elfogadni az erőszakkal rájuk kényszerített iskolareformot, legjobb bizonyíték a kommunizmus bukását követően a négy történelmi egyház vezetői által közösen megfogalmazott szándéknyilatkozat, melyet 1990. január 22-én kelteztek. Ebből a nyilatkozatból az idevágó pontok szó szerint idézve a következők:

„1. Az 1948-as Kultusztörvény és az azt követő létesítő és módosító törvények hatályon kívül helyezése.

2….

3. Az államosítás előtti felekezeti iskolahálózat (elemi és középiskolák) visszaállítása. Állami szubvenció az állami iskolák szintjén.

4. Az állam által kisajátított vagy visszatartott kollégiumi és iskolai könyvtárak, levéltárak, anyakönyvek (parokiális okiratok), valamint más kultikus és kulturális javak visszaadása.

5…

6…

7. A vallásoktatás biztosítása az összes elemi és középiskola típusban.

8…

9. A kisajátított, illetve kényszer-adományozott egyházi ingatlanok (épületek és földterületek) visszadása, vagy – ha ez nem lehetséges – hasonló értékű ingatlannal való kártérítése."

Az 1989 utáni új demokrácia éveiben beindult a visszaszerzés jogi folyamata, ám mind a mai napig nem sikerült a sérelmeket közel se kielégítő módon orvosolni.

Annak ellenére, hogy Románia 1993-ban az Európa Tanácsba való felvétele alkalmából az egyházi ingatlanok visszaadásával, az egyházi iskolák költségvetési támogatásának törvénybe foglalásával biztosíthatta volna a szabad iskolaválasztás jogának intézményi garanciáját, eleget tehetett volna az Európa Tanács felkérésének, és történelmi jóvátétellel orvosolta volna a kommunista önkény 1948-as túlkapását, a román tanügyi törvény ezeknek a követelményeknek nem tett eleget. Románia csatlakozására vonatkozóan az Európa Tanács Közgyűlése elfogadott egy véleményezést (*Opinion No. 176/1993 on the application by Romania for membership of the Council of Europa*), amely 8. pontjában kimondja: „A Közgyűlés felszólítja Románia kormányát, adja vissza az egyházak tulajdonát és tegye lehetővé egyházi iskolák létrehozását és működését, hogy a kisebbségekhez tartozó gyerekek anyanyelvükön tanulhassanak." Az 1999 augusztusában elfogadott végleges tanügyi törvény alkalmából Románia ismét elmulasztotta a demokratizálódásnak egy esélyét, mert még akkor sem alkalmazta az Európa Tanácsnak tett megelőlegezett vállalását.

1948-ban az egyházi oktatás megszűnt, az egyházi élet, a hitélet „mély gödörbe került", olyan súlyos helyzetbe, hogy ma is csak próbálkozik kikapaszkodni belőle,

sőt, sajnálatosan ma is vannak olyan erők, amelyek vissza akarják oda nyomni az egyházat. Ez a helyzet kemény védekezésre kötelez, ezért is még sokat kell alakuljon a szemlélet.

A felekezeti iskolák elkobzása egy tollvonással történt meg, a visszaszolgáltatás 19 év után is alig halad előre, mert vagy az országos restitúciós bizottság hozza igen lassan a döntéseit, vagy a közigazgatás perbe fogja a tulajdonos egyházat, és a perek évekig tartanak, azonban valljuk, hogy a remény vész el utoljára, s a reménykedőket a fennvaló meghallgatja, megsegíti.

Kulcsszavak: államosítás, tanügyi reform, felekezeti iskolák vagyona, kommunista politika, visszaszolgáltatás.

Irodalomjegyzék

Legea nr. 114, din 13 aprilie *1948* (Constituția Republicii Populare Române)

Decretul nr. 175 din 3 august *1948* (Consiliul de Stat – Államtanács), Monitorul Oficial, Part I, no. 177, August 3, 1948

Decretul nr. 176 din 3 august 1948 (Consiliul de Stat – Államtanács), Monitorul Oficial, Part I, no. 177, August 3, 1948

Decretul nr. 177 din 4 august 1948 (Consiliul de Stat – Államtanács), Monitorul Oficial, Part I, no. 178, August 4, 1948

Decretul nr. 176 din 3 august 1948 (Consiliul de Stat – Államtanács), Monitorul Oficial, Part I, no. 177, August 3, 1948,CASBI rendelet Hivatalos Közlöny 1945. február 101-i száma

Opinion No. 176/1993 on the application by Romania for membership of the Council of Europa